

A földrajzi nevek közzétételének sajtósági kérdései a baranyai kötetben

Hat évvel ezelőtt, 1974 őszén fejeződött be Baranya megyében az élő földrajzi nevek gyűjtése. A gondos ellenőrzés és közzététel munkálatai után most eljutottunk oda, hogy a hat évi „érlelés” eredményeképpen ez év szeptemberében lektorok kezébe kerülhet a sásdi és a szigetvári járás teljes anyaga. Ez lesz — terveink szerint — az I. kötet. Folytatása 1981 tavaszára készül el; majd 1982-ben a teljes névanyag mutatóját (indexét) adjuk az érdeklődők kezébe.

Miért ez a nagy késelem? — tették fel sokan és sokszor a kérdést. Talán valami „extra” munkára vállalkoztak a baranyaiak? Sietve, de szerkesztőtársaim véleményével egybehangzóan, felelősséggel jelentem: nem volt szándékunkban semmi nagyot-akaráás; csupán igényesen, pontosan és jól szeretnénk volna elvégezni azt a feladatot, amit vállaltunk. Talán nem lesz fölösleges időtöltés, ha a készülő névgyűjteményről szólva röviden felvázolom a baranyai névmonográfia főbb jellemzőit.

A gyűjtés és ellenőrzés során egyaránt sok gondot jelentettek a két, gyakran három nemzetiségű községek. Nem sikerült minden ilyen faluba a nemzetiségek nyelvén beszélni tudó gyűjtőt küldeni. A gyengébb színvonalú gyűjtések hiányosságait az ellenőrző nyelvészek pótolták. Mivel Baranyában jelentős a kis településekből való elvándorlás, a gyűjtés-ellenőrzés idején több helyütt valóságos felderítést kellett végeznünk, hogy megtaláljuk egy-egy kis falu egykori őslakosságát. (Korpád és Gorica neveit Bükkösdön gyűjtöttük, Gyűrűfű neveit Pécssett; Kisújbanán már csak egyetlenegy embert találtunk stb.) — Az élő (szóbeli) nevek számát jól szaporítottuk a történeti (írásbeli) nevek helyének helyszíni lokalizálásával. Az ellenőrzést nehezítette a régi térképekről leírt nevek kérdezése, ám mégis megérte a fáradozás, mert e nevek gyakran „előcsalogatták” az emlékezetből a feledésbe merült, de még félig-meddig ismert nevek csoportját. Az élő nevekhez kapcsolt írásbeli nevek meglehetősen sok gondot okoztak a közzétevőknek.

Az eddig megjelent kötetektől (ZMFN., SMFN., HMFN.) talán csak abban tér el a mi munkánk, hogy a rendkívül fontos, forrásértékű kéziratos térképek minden névadatát felvettük az adattárba, jelölve az időben egymást követő változásokat egy-egy hely művelési ágában. E helyen is köszönöm Király Lajosnak, hogy a Somogy megyei Levéltárban elvégezte a kéziratos térképek neveinek leírását. Timár György a Pécssett levő levéltárakban végzett felbecsülhetetlen értékű munkát. Szita László a határjárások anyagából gyűjtött XVII. századi neveket és adatokat. Reuter Camillo pedig az okleveles forrásokig is eljutott (REUTER CAMILLO, Baranya megyei helynévgyűjtésem: Névtudományi vizsgálatok 75—81). — Mivel Baranya ma is három nemzetiségű megye, célszerűnek láttuk, hogy minden falu névanyaga elé kerüljön egy tömör megfogalmazású népességtörténeti bevezető. A demográfiai adatok felhívják a figyelmet például arra, hogy a Zselicben jelentős volt a horvátok letelepítése a

XVII. és XVIII. században; azaz nem lehet véletlen, hogy itt máig utal erre a tényre a magyarok által is ismert és használatos, de eredete szerint horvát névanyag.

A közzétevők számára nem kis gondot jelentett az, hogy megadják a nemzetiségi (egyúttal nyelvjárási) nevek köznyelvi megfelelőit. Ezt részben az adatközlőktől tudakoltuk meg, részben nyelvismerettel rendelkező szakemberektől. Szükség esetén szótárakhoz folyamodtunk. Arra azonban vigyáztunk, hogy a köznyelvi megfelelések megadásán túl ne foglalkozunk a dűlőnevek etimológiájával. Például: ha a Dráva mentén felbukkant az *Otok* név, és több helyütt tudták a szerb-horvát adatközlőink ennek 'sziget' jelentését, a közzétevők utaltak erre; de azt sem hallgatták el, hogy a magyar adatközlők szerint „azért lett *Otok* ~ *Atak*, mert a magyarok itt a töröknek jó magyot attak”.

Mivel a települések nevére vonatkozó népetimológiai adatokat közöljük, fontosnak tartottuk, hogy a tudományos szintű névfejtést is mellé tegyük. Ezért KISS LAJOS hozzájárulásával — rövidített formában — közzétesszük kötetünkben a FNESz. baranyai vonatkozású etimológiáit.

A nagyobb városok (Pécs, Szigetvár, Komló stb.) neveit a könnyebb eligazodás érdekében az egyesítést megelőző történelmi határok szerint különítjük el. A baranyai névgyűjteménybe felvettük a legújabb megyei térkép (1977.) és a Magyarország földrajzi neveinek tára I. és II. kötetének neveit.

Végül szeretném kiemelni azt a gondolatot, hogy a baranyai földrajzinévgyűjtemény alapvetően nem tér el az eddig jól bevált közlésmódtól. Amiben más, az szükségképpen lett más.

A munka befejező szakaszában is törekedni fogunk arra, hogy a gyűjtemény adattára a névtudományi célokon túl a néprajz, a településtörténet, gazdaságtörténet, a régészet, a topográfia kutatásait egyaránt szolgálhassa.

Köszönöm, hogy konferenciánkon beszámolhattam a baranyai helynévgyűjtemény munkálatairól. Külön is köszönöm a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, az MTA Nyelvtudományi Intézetének, hogy a sok ösztönzésen túl érdemi segítséget is adott munkánk szervezéséhez és a kötet végleges megformálásához.

PESTI JÁNOS